

Korona ja vapaus

Henri Vogt

"I will not trade my freedom for your safety"

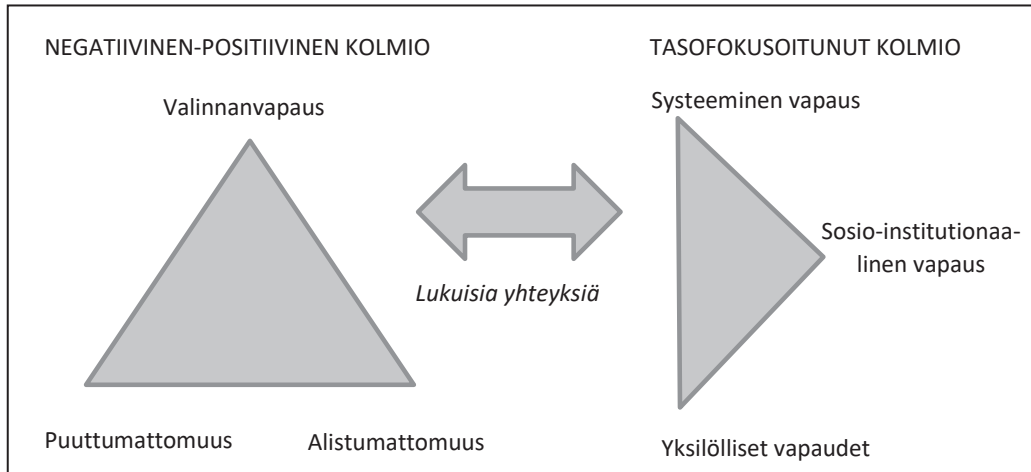
Korona-viruksen seurausten arviointia varten voi muodostaa kokonaisen joukon analyttisiä ulottuvuuksia. Pandemia voi merkitä niin kansallisvaltiollisuuden voittokulkua kuin uuden kansainvälisen tietoisuuden ja yhteistyön alkua; kriisin jälkiä paikkaillaan ensisijaisesti kansallisesti, mutta samoin keinoin kaikkialla ja tavattoman globaalissa tieto-, oppimis- ja mediakentässä. Yhtä lailla voimme miettiä murroksen seurauksia akselilla demokratia vastaan autokraattisuus, siis akselilla joka monen mielestä näyttäisi palautuvan oikeudenmukaisuuden ja tehokkuuden väliseksi. Normatiivisesta näkökulmasta voisimme myös tarkastella vaikutuksia yhtäältä materiaalisessa köyhyudessa eläville ja toisaalta hyvinvoiville tai käyttää jaottelua itsekkyyden vastaan auttamishalu.

Keskeisin jännite, mainittuja osin sisällään pitäen, näyttäisi kuitenkin muodostuvan *sääntelyn ja vapauden* välille. Odotamme vapauden vähenevän, rajojen sulkeutuvan, liikkumisen hankaloituvan, digitaalisen seurannan vahvistuvan poliittisin päätöksin. Samalla talouden kansallista sääntelyä lisätään ja tuotantoketjuja aletaan kontrolloida, mennään ikään kuin turvallisuus edellä. Näihin mahdollisiin kehityskulkuihin liittyy merkittäviä ongelmia julkisen vallan rajoista, perustuslakien takaamien vapauksien ylläpitämisestä, yksilöiden tasavertaisesta kohtelusta. Liberaalin, vapautteen perustuvan yhteiskunnan on perusarvojaan suojeltava, mutta usein on epäselvää, miten. Kysymys on tässä suhteessa usein juridinen, kuten Suomen ja esimerkiksi Saksan hallituksen päätösten perusteluissa on toistuvasti ja kiitettävästikin nähty.

Käsillä olevan esseen tarkoituksena ei ole pohtia, mihin suuntaan tällä analyttisellä akselilla kehitys todennäköisesti vie. Valtaosa maailmalla tunnetuista keskustelijoista tuntuu uskovan, että olemme matkalla kohti vapauden oleellista vähenemistä.² Pyrkimyksenä on sen sijaan korostaa, että meidän täytyy ajatella tuota vapautta, vapauden sfääriä, hienovaraisemmin ja monimuotoisemmin kuin korona-diskurssissa toistaiseksi on tehty; pelkkä juridinen arviointi ei riitä. Kun siis mietimme pandemian pitkän tähtäimen vaikutuksia, on olennaista hahmottaa vapauden erilaisia ulottuvuuksia ja niiden *sekä* myönteisiä *että* kielteisiä seurauksia. Esitys alla rakentuu kuuden tällaisen ulottuvuuden ympärille. Ne ovat jäsennettävissä kahteen eri logiikalla toimivaan kolmijakoon, kolmioihin, jotka ovat toisiinsa monin tavoin linkittyneitä (ks. Kuvio 1).

1 Mielenosoitusplakaatti anti-lockdown-mielenosoituksesta Yhdysvalloissa; Facebook-postaus 11.5.2020 – tarkempi informaatio puuttuu. Tämänkaltaisen muotoilu on itse asiassa vahvasti osa amerikkalaista credo: jo Benjamin Franklin korosti vapauden ensisijaisuutta turvallisuuteen nähden.

2 Stephen Walt, realistina yleensä pidetty, muotoilee tämän lajityypillisesti (Allen ym. 2020): "In short, COVID-19 will create a world that is less open, less prosperous, and less free. It did not have to be this way, but the combination of a deadly virus, inadequate planning, and incompetent leadership has placed humanity on a new and worrisome path."

Kuvio 1. Vapauden kuusi ulottuvuutta.³

Puuttumattomuus – valinnanvapaus – alistumattomuus

Jaottelun negatiivisen ja positiivisen vapauden välillä, monessa suhteessa yksinkertaistavan, teki tunnetuksi liberaalifilosofi Isaiah Berlin (1969). Negatiivista vapautta määrittää ensisijaisesti se, että ulkopuolinen ei puutu toisen asioihin, siis *puuttumattomuus* (engl. *non-interference*). Positiivisessa vapaudessa puolestaan on olennaista, ainakin siten kuin se tässä halutaan ymmärtää, jonkinlaisen mahdollisuusavaruuden olemassaolo, *mahdollisuus ja kyky tehdä valintoja* niin kuin haluamme ja vieläpä toiset huomioiden.

1990-luvulla Berlinin jaottelu ikään kuin täydentyi kolmannella vapauden muodolla, tosin läheisesti puuttumattomuuteen liittyvällä. Alettiin puhua, erityisesti Philip Pettit'n (1996) ja Quentin Skinnerin (2002) ansiosta, *alistumattomuudesta* (engl. *non-domination*). Esimerkiksi tilanteessa, jossa pieni itsenäinen valtio on alistunut hegemonin poliittisen, kulttuurisen ja normatiivisen vaikutusvallan alle, tuon pienen valtion vapauden voidaan nähdä rajoittuneen, vaikka hegemoni ei suoraan sen asioihin puutukaan. Alistumattomuus voidaan ymmärtää myös aineettomammin: pessimistinen käsite *pelon liberalismi* – toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä vallinnut ja läntistä liberalismia ylläpitänyt pelko ihmiskunnan luisumisesta jälleen pahuuden valtaan – käy esimerkistä; pelko tuolloin dominoi (Shklar 1989).

Koronan myötä puuttumattomuuden yhteiskunnan ideaali eittämättä kärsii. Valtiot joutuvat sotkeutumaan kansalaistensa elämään aikaisempaa enemmän, tarvittaessa rajoittamaan heidän oikeuttaan esimerkiksi liikkumiseen ja toisten kohtaamiseen. Ylemmällä tasolla, valtioiden välisissä suhteissa, puuttumattomuuden periaate tulee haastetuksi tavoilla, joita aiemmin emme ole edes osanneet kuvitella. Suurvallat, ja ehkä pienemmätkin, voivat uudella

³ Kehitimme tässä hyödynnettävän heuristisen vapausmallin Ville Sinkkosen kanssa kahdessa rinnakkaisartikkelissa (Sinkkonen & Vogt 2019; 2020), joissa vertailimme Yhdysvaltain ja Euroopan unionin ulkopoliittikkojen arvopohjia. Kuuden eri vapausmuodon lisäksi puhuimme artikkeleissa myös vapaudesta yhtäältä itseisarvona ja toisaalta välineenä johonkin sekä vapaudesta (valtiollisesti) sisäänpäin kääntyneenä tai ulospäin suuntautuneena. Kiitän Sinkkosta, Pasi Saukkosta, Mikko Lagerspetziä ja Kosmopoliksen erinomaista arvioijaa kriittisistä kommentista käsillä olevan artikkelin aikaisempaan versioon.

tavalla valjastaa ”pehmeän” vallan keinoja käyttöönsä. Olemme jo nähneet, kuinka Kiina ja Venäjä pyrkivät luomaan lääkinnällisen materiaalituen avulla itselleen lisää poliittista pääomaa. Henry Farrell ja Abraham Newman (2020), jotka viime aikoina ovat tulleet tunnetuiksi aseellistetun keskinäisriippuvuuden käsitteestään (engl. *weaponized interdependence*), muotoilevat tämän hyvin todetessaan, ”että kansalaisten terveyden ja turvallisuuden ollessa vaakalaudalla valtiot voivat pysäyttää viennin ja hankkia kriittistä välineistöä, vaikka tämä loukkaisi kumppaneita ja naapureita. Tällainen lipeäminen globalisaatiosta tekee anteliaisuudesta vielä entistäkin vahvemman vaikutusvälineen niille valtioille, joilla on varaa niiden käyttöön.”⁴ Kun siis puuttumisen keinovalikoima laajenee yhteiskuntien tuntiessa itsensä uhatuksi, laajaan avoimuuteen ja luottamukseen perustuva globalisaatio tulee haastetuksi. Näin järjestelmään syntyy uusia epätasapainotiloja.

Yhtä lailla kuin puuttumattomuuden periaate näyttää kolhiutuvan, voidaan tietysti ajatella, että valintojen mahdollisuusavaruutemme rajautuu hyvin kouriintuntuvasti. Emme välttämättä enää voi arvuutella, lentäisimmekö lomalle New Yorkiin vai Shanghaihin, Rhodokselle vai Kreetalle. Jos talouden rattaat ja globaalit tavaravirrat pysyvästi supistuvat, voi jopa olla, että tuotevalikoimat lähikaupassamme jäävät entistä kapeammiksi.

Valintamahdollisuuksien merkitys on kuitenkin monessa suhteessa arvostuskysymys. Kun itäisessä Euroopassa kommunismin kukistumisen jälkeen haaveiltiin uudesta tavaroiden maailmasta, aika nopeasti monelle selvisi, että (läntinen) *materiaalinen* valinnanvapaus oli vain pieni osa muutosprosessia eikä välttämättä edes erityisen oleellinen ja että toisille kuluttaminen on mahdollisempaa kuin toisille. Oleellista lieneekin, että arvioidessamme mahdollisuusavaruuttamme jatkossa näemme sen oleellisuuksien kautta ja samalla tietoisesti etsimme korvaavia mahdollisuuksia; jotkut vapaudet ovat tärkeämpiä kuin toiset⁵. Esimerkiksi paikallistasolla – ja voi olla, että ainakin jonkin aikaa olemme enemmän paikkaan sitottuja – voidaan hyvinkin nähdä uudentyypistä toimintaa, joka laajentaa mahdollisuusavaruuttamme. Teivo Teivainen ja Pauli Huotari (2020) ilmaisevat asian hyvin optimistisessa korona-analyysissään: ”[K]riisi saattaa vauhdittaa ei-valtiollista kollektiivista organisoitumista. Keskinäinen apu, monien anarkistien perinteisesti korostama, konkretisoituu monissa paikallisissa yhteisöissä.”⁶

Poliittinen vapaus valita on kuitenkin kenties kaikkein tärkein ulottuvuus, josta pitäisi pystyä huolehtimaan korona-maailmassa. Dystopia on, että kriisin myötä turvaudumme kritiikittömästi asiantuntijoihin, siis ekspertokratiaan, jossa tieteellisiin tuloksiin liittyvät epävarmuudet unohdetaan ja ”faktoihin” perustuvien päätösvaihtoehtojen kirjo tämän myötä lähtökohtaisesti kavennetaan. Poliittinen valinta ja epävarmuus kulkevat käsi kädessä. Epä-

4 “With the health and safety of their citizens at stake, countries may decide to block exports or seize critical supplies, even if doing so hurts their allies and neighbors. Such a retreat from globalization would make generosity an even more powerful tool of influence for states that can afford it.”

5 Heinrich Wefing (2020) viittaa oivallisesti tähän Die Zeitin puheenvuoronsa loppuksi: ”Jede Freiheit ist kostbar, aber nicht alle Freiheiten sind gleich wertvoll. Demonstrationen sind wichtiger als Fussballspiele, Kirchen wichtiger als Kneipen.”

6 “[...] the crisis can also trigger non-state forms of collective organization. Mutual aid, emphasized historically by many anarchists, becomes concrete in many localities.”

varmuus tulevaisuudesta leimaa aina poliittista valintaa, vaikka valinnan toki täytyy perustua mahdollisimman vahvaan tietopohjaan.⁷

Alistumattomuuteen liittyvä erityinen näkökulma muistuttaa edellä mainittua seikkaa. Pelkonahan on, että pandemia alkaa vaikuttaa *liiallisesti* toiminta- ja poliittiseen kulttuuriimme. Toisin sanoen narratiivi, joka vaatii mahdollisimman tiukkaa säännöstelyä ja vahvaa varautumista, ottaa kansalaisista ja sitä kautta poliittisista instituutioista ylivalan – siis yli sen, mitä tietopohja edellyttäisi. Tuo ylivalta voi olla totalisoivaa ja mahdollistaa jatkuvan poikkeustilan ylläpitämisen. Tällöin saattaisimme uskoa myös, että narratiivi autoritaarisen yhteiskunnan tehokkuudesta pandemian hillitsemisessä – eikä vain pandemian vaan monen muunkin asian – osuu oikeaan.

Toisaalta voi olla, että juuri alistumisen ja dominoinnin suhteen korona muuttaa valtasuhteita, siis viime kädessä maailmanjärjestystä, aivan erityisellä tavalla, ainakin eurooppalaisesta näkökulmasta. Esimerkiksi Josep Borrell (2020), EU:n ulkopoliitiikan uusi johtohahmo, nostaa *Euroopan strategisen autonomian* koko ulkopoliitiikan keskiöön artikkelissa, joka toistaiseksi on yksi parhaita koronan jälkeisen ajan analyyseja. Ajatus on viime vuosina ollut muutenkin vahvasti esillä maanosan poliittisessa puheessa, mutta nyt se saa aivan uuden ulottuvuuden: pitää varautua tautiuhkiin nimenomaan eurooppalaisin resurssein. Miten tällainen autonomia-tavoite pitkällä tähtäimellä suhteutuu kansainvälisen keskinäisen yhteistyön ideaaliin, jää vielä nähtäväksi.

Se, että monet Afrikan maat ovat osanneet suitsia koronavirusta erittäin tehokkaasti, käy toisenlaisesta esimerkistä globaalien valtasuhteiden ja niitä perustelevien käsitysten muutoksista. Ymmärryksemme Afrikasta, edelleenkin kehittymättömyyden tarinan monessa suhteessa läpituokema, saattaa tämän myötä muuttua myönteisemmäksi. Toistaiseksi afrikkalaiset toimenpiteet taudin hillitsemiseksi on länsimaisessa tiedotuksessa tosin miltei sivuutettu (Hirsch 2020).

Yksilön, systeemin ja jaettujen instituutioiden vapaus

Toinen kolmijako perustuu siihen *tasoon*, jolla vapauden nähdään tai toivotaan toimivan. Yhdessä kolmion kulmassa ovat *yksilölliset* vapaudet ja vapausoikeudet, sekä negatiivisesti että positiivisesti määrittävinä. Ajatus- ja toimintamallit, jotka korostavat yksilöiden mahdollisuuksia toimintaan tai heidän henkilökohtaisen sfäärinsä suojelua, oli kyse työstä tai matkustamisesta, harrastuksista tai arvojen kunnioituksesta, kuuluvat tämän vapauden muodon piiriin. Kansalaisen perusoikeuksien vahvistaminen, niin kuin se oikeusjärjestelmässämme tehdään, voidaan nähdä tällaisena yksilön vapausoikeuksien korostamisena. Mutta yhtä lailla kun kehitysapupoliitikassa korostetaan tyttöjen mahdollisuutta koulutukseen, voidaan pohdita, missä määrin kyse on yksilöllisestä vapaudesta.

Koronan aikana on tietysti selvä, että yksilölliset vapausoikeudet joutuvat koetukselle, joskus niiden suhteen on pakko tehdä kompromisseja. Joudutaan esimerkiksi luovimaan epi-

⁷ Pandemian aikana on tietysti myös esiintynyt valitettavan paljon populistista tietopohjaisuuden totaalista sivuuttamista. Koronaan liittyvät epävarmuudet, ja se miten poliittisten päätöksentekijöiden pitää luovia näissä epävarmuuksissa, tuovat vääjäämättä myös mieleen Ulrich Beckin jo klassisen riskiyhteiskuntateorian. Ks. esim. Lagerspetz (2020).

demiologisen logiikan ja oikeudenmukaisuuden välillä: edellinen voi ”sopivan” taudin leviämisenopeuden takia sallia, että vain osa kouluista avataan, kun taas oikeudenmukaisuus vaatii kaikille lapsille yhtäläistä mahdollisuutta koulunkäyntiin (Wefing 2020). Toisaalta, ehkä myönteisemmin, korona tuo yksilöiden elinolosuhteissa ja kohtelussa näkyviksi käytäntöjä, jotka aiemmin pysyivät piilossa; yhteiskunnassa heikossa asemassa olevien ongelmat nousevat julkisuuteen, kun ne korostuvat entisestään. Saksassa esimerkiksi teurastamotyöntekijöillä, jotka usein ovat lähtöisin Romaniasta tai Bulgariasta, on raportoitu paljon tartuntoja. Näin tuotannon eettiset ongelmat, työntekijöiden kohtelu ja loppujen lopuksi liian alhaiset tuotantokustannukset, tulevat kritiikin kohteeksi. (Esim. Hecking & Klawitter 2020.)

Oleellista onkin, että tavoite yksilöllisestä vapaudesta pysyy myös pandemian poikkeusolosuhteissa. Hillitsemistoimenpiteitä tehtäessä esitetään kysymys, yhä uudestaan, yksilön oikeuksien, subjektiivisestikin koettujen, toteutumisesta. Legaalin ja legitiimin välinen jännite on tässä suhteessa oleellinen: lakiin perustuvaa ei välttämättä aina koeta oikeutetuksi – ja hyvistä syistä. Voi kai vain olla tyytyväinen siihen, miten tässä suhteessa Suomen, ja monen muun maan, demokraattinen järjestelmä on toistaiseksi toiminut (vrt. esim. di Fabio 2020). Unkaria ei liberaaliin demokratiaan uskova varmaankaan haluaisi esimerkikseen.

Systeeminen vapaus on puolestaan koko järjestelmää käsittävä vapaus(ajattelu)muoto. Se on siis laajamittaisesti kollektiivista ja, mikä oleellista, funktionaalisesti eriytymätöntä. Se myös usein sulkee pois toiset, ulkopuoliset. Oman kansakunnan tai valtion tai sivilisaation tai vähemmistön toivotaan siis jossain usein tarkemmin määrittelemättömässä mielessä olevan vapaa. Donald Trumpin ”America First” -retoriikka voidaan nähdä nimenomaan tämänkaltaisena vapauspuheena. Se ei tee erottelua yhteiskunnan rakenteiden tai sen alajärjestelmien suhteen, suhtautuu pelokkaasti ulkopuolisiin ja on luonteeltaan useimmiten negatiivista. Se ammentaa puuttumattomuuden ja/tai alistumattomuuden ideaalista.

Jää tietysti nähtäväksi, millaista systeemisen vapauden korostamista korona tuo muusaan. Monet jo ounastelevat jonkinlaista suuralueiden maailmaa, jossa kukin alue tai valtiorypäs entistä enemmän korostaa erityisyyttään ja samalla kilpailee armottomasti muiden kanssa. Presidentti Trumpin pandemian myötä kiihtynyt Kiinan vastainen retoriikka tuntuu jo toteuttavan tällaista ajattelutapaa, mutta realistisen tulkinnan Euroopan strategisesta autonomiasta voisi myös nähdä tässä valossa. Tämänkaltaisen propagoinnin vahvistuminen merkitsisi yhteistyön ja kansainvälisten organisaatioiden ideaalimaailman vääjäämätöntä heikkenemistä. Laaja keskinäisriippuvaisuus, jonka pandemia on itse asiassa tuonut näkyväksi, painettaisiin silloin taka-alalle, ja luottamus ei tosiaankaan olisi järjestelmän perusluonne (vrt. Harari 2020).

Ylimitoitettu kansallinen (pandemia)sääntely, perusteetta yksilöiden perusoikeuksiin puuttuva, voi siis mahdollistaa *yksittäisiin valtiotoimijoihin* sidotun systeemisen vapauden retoriikan kautta, retoriikan, joka rakentaa muureja toimijoiden välille. Vaihtohtona olisi periaatteessa maailman johtajien kehittämä yhteinen ja jaettu narratiivi, siis sellainen, jossa systeemitaso olisi lähtökohtaisesti globaali. Sellaiseen päätyminen näyttää kuitenkin valitettavan epätodennäköiseltä, jos maailman johtavan maan asenne kansainvälistä yhteistyötä kohtaan pysyy nykyisen kaltaisena (vrt. Sinkkonen 2020).

Kolmas taso, *sosio-institutionaalinen vapaus*, on kuitenkin ehkä kaikkein kiinnostavin. Se ammentaa Axel Honnethin (2011) paljon keskustelua herättäneestä ajatuksesta sosiaalisesta vapaudesta (saks. *soziale Freiheit*).⁸ Institutionaaliset kehikot luovat ihmisille, meille, vapauden tiloja, silloin kun ne ikään kuin kasvavat organisesti alhaalta ylöspäin. Kansalaiset siis yhdessä tulevat luoneeksi rakenteita, joissa heidän, siis meidän kaikkien, vapaus pääsee toteutumaan. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja toisten näkökannat tunnustaen muodostuneet käytännöt tuntuvat instituution toimintaan osallistuville oikeutetuilta; legitimiisyys ja legaalisuus (joka lähtökohtaisesti on parlamentaarisesti säädeltyä) toteutuvat samanaikaisesti. Tärkeää on myös, että instituution tila on ikään kuin avoin, se on julkinen ja dialoginen. Vahvasti vanhempien tuella toimiva koululaitos voisi olla esimerkki tämänkaltaisesta instituutiosta, hyvin tehtävänsä hoitava oikeuslaitos yhtä lailla. Honneth itse nostaa myös toimivat markkinat analyysin kohteeksi tässä suhteessa.

Juuri sosio-institutionaalista vapautta pitäisi paljon ajatella, kun mietimme koronan seurauksia. Virus osoittaa, kuinka tärkeää on instituutioiden hyvä toimivuus. Opettajien kyky etäopetukseen, muuntumiseen, ja työmarkkinajärjestöjen kyky löytää yhdessä ratkaisuja työpaikkojen suojelemiseksi – harvoin on nähty Suomessa ammattiliittoja ja työnantajia niin samanmielisinä kuin koronan aikana – ovat konkreettisia todisteita tästä. Instituutiot mahdollistavat resilienssin, jos ne pysyvät kaikille avoimina diskursiivisina kehikkoina. Kysymykseksi nousee näin, miten voisimme poikkeuksellisten olosuhteidenkin aikana (entisestäään) vahvistaa instituutioita jotenkin kansalaisten omaehtoisen toiminnan kautta, siis toiminnan kautta, joka perustuisi ajatukseen ”meistä”, meistä yhdessä (vrt. Teivainen & Huotari 2020 edellä).

Optimisti voi myös ajatella, että korona itse asiassa korostaa sitä, kuinka myös globaalilla tasolla hyvin toimivat instituutiot pitäisi nähdä mahdollisuuksina ihmisten vapauden korostamiseen. Niiden viimekätisenä tavoitteena on tai pitäisi olla sellaisten ratkaisujen luominen, jotka suojelevat ihmisyyhteisöjä ja samalla luovat niille vapauden tiloja. Tämä edellyttää institutionaalista avoimuutta, kykyä puntaroida ratkaisuja laajemman yleisön kanssa, kommunikointia tehtyjen päätöksen perusteista ja perusteluista.

Systeeminen vapausretoriikka ja sosio-institutionaalinen vapausajattelu asettuvat näin usein toistensa vastakohdiksi. Meidän tulisi pitää huolta siitä, että sosio-institutionaalinen nousee pitkällä tähtäimellä tärkeämmäksi, uskoa siihen, että läntiset järjestelmämme, sellaisiksi kuin me niitä itse luomme, tähän pystyvät. Jotain tällaista ajaa takaa myös optimisti ja läntisen hegemonian järkkymätön puolustaja John Ikenberry, kun hän korostaa liberaalin järjestelmän mahdollisuuksia löytää uusia yhteistyön muotoja jatkossa: ”Yhdysvallat ja muut läntiset demokraatit kulkevat läpi saman reaktioketjun perustuen omaan piinaavaan haavoittuvuuden tunteeseen; reaktio voi ensin olla nationalistinen, mutta pitkällä tähtäimellä ne tu-

8 Honnethille sosiaalinen vapaus on kolmas vapauden perusmuoto, negatiivisen ja reflektiivisen vapauden lisäksi. Hän määrittelee käsitteen seuraavasti: ”Sozial' an dieser neuen, diskurstheoretischen Auffassung von Freiheit ist der Umstand, dass eine bestimmte Institution der gesellschaftlichen Wirklichkeit nicht mehr als ein blosses Additiv, sondern als Medium und Vollzugsbedingung von Freiheit betrachtet wird; das Individuelle Subjekt kann aus einer solchen Sicht nur dann die reflexiven Leistungen erbringen, die zur Selbstbestimmung gehören, wenn es in einer sozialen Einrichtung mit anderen Zusammenwirkt, die reziprok dieselbe Art von Leistung vollziehen.” (Honneth 2011, 81.) Sosiaalisuus on siis vastavuoroista ja toiset tunnustavaa. Honnethin kehikko on jo kirjoittanut merkittävästi kommenttikirjallisuutta – ks. esim. Claassen (2015); Rössler (2013).

levat ulos kuorestaan löytäkseen uudenlaisen pragmaattisen ja suojelevan kansainvälisyyden muodon.”⁹ (Allen ym. 2020.)

Lopuksi

Näin siis voimme spekuloida vapauden erilaisilla ulottuvuuksilla koronaviruksen seurauksia arvioidessamme. Jotkut näihin ulottuvuuksiin liittyvistä mahdollisista kehityskuluista näyttävät syvästi ongelmallisilta, osa puolestaan antaa aihetta optimismiin. Uhkakuvat alistamisen ja alistumisen lisääntymisen suhteen ovat merkittäviä, kun taas positiivinen vapausajattelu tarjoaa uudessa tilanteessa mahdollisuuksia keskinäiseen solidaarisuuteen. Systeeminen vapaus, jos se sulkee muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön pois, ja jaettuihin instituutioihin liittyvä vapauden mahdollisuus näyttävän vievän merkittävästi eri suuntiin ajateltaessa globaalin järjestelmän toiminnan uusia edellytyksiä. Erityisen tärkeää on joka tapauksessa pyrkiä estämään *liiallisen* pandemiasta johtuvan sääntely-alistumisen houkutusta ja korostaa instituutioihin sidotun vapauden jalostamista myös tässä uudessa tilanteessa.

Oleellista onkin, ainakin jos uskomme ihmisten vahvaan toimijuuteen, että murroskohta mahdollistaa myös uusien, vapautta tukevien kehityskulkujen pohtimista ja toteutuksen yrittä. Meidän ei siis tarvitse ajatella, että kyse on vääjäämättä vain sääntelyn lisääntymisestä, vaikka lyhyellä tähtämellä myös sääntelyn elementtejä varmasti yhteiskuntiamme tulee lisää. Tämän tekstin lähtökohta vapauden ja sääntelyn välillä ei välttämättä jäsennykään kategorisesti, ikään kuin mustan ja valkoisen välisenä janana. Ehkä sitä voisi pikemminkin ajatella hevosenkänänä. Sääntely, jos se on legitiimeihin, merkittävästi kansalaisten omaehtoiseen toimintaan perustuviin instituutioihin sidottua, voidaan jopa nähdä (poliittista) vapautta mahdollistavana jollakin pitkällä tähtämellä.

Paljon puhutaan pandemian aikana myös jonkinmoisesta uudesta normaalista, joka jossain vaiheessa saavutettaisiin. ”Normaali” voi kuitenkin olla myös yksi vapauden muoto. Kommunismin kukistuessa itäisessä Euroopassa haaveiltiin, romanttisesti toki, sellaisesta ikään kuin normaalista elämästä, jota ei puolue tai koneisto tai ideologia ohjailisi. Vaikea kuitenkin on kuvitella, että vielä pitkään aikaan korona-maailmassa olisi saavutettavissa tällaista vapauden muotoa, siinä määrin uudentyyppinen sääntely, taudin vastainen taistelu, todennäköisesti vielä pitkään meitä ohjailee. Abstrakteilta tällä hetkellä tuntuvat utopiat ovat kuitenkin pitkällä tähtämellä tärkeitä.

Lähteet

Allen, John, Nicholas Burns, Laurie Garrett, Richard N. Haass, G. John Ikenberry, Kishore Mahbubani, Shivshankar Menon, Robin Niblett, Joseph S. Nye Jr., Shannon K. O’Neil, Kori Schake & Stephen M. Walt (2020): ”How the World Will Look After the Coronavirus Pandemic”. *Foreign Policy*, 20.3.2020. <https://foreignpolicy.com/2020/03/20/world-order-after-coronavirus-pandemic/>, 20.4.2020.

Berlin, Isaiah (1969/1958): *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.

9 “So the United States and other Western democracies might travel through this same sequence of reactions driven by a cascading sense of vulnerability; the response might be more nationalist at first, but over the longer term, the democracies will come out of their shells to find a new type of pragmatic and protective internationalism.”

- Borrell, Josep (2020): "COVID-19: Le monde après est déjà là...". *Politique étrangère*, 85(2), 1–13.
- Claassen, Rutger (2015): "Social Freedom and the Demands of Justice. A Study of Honneth's *Recht der Freiheit*". *Constellations*, 21(1): 67–82.
- di Fabio, Udo (2020): "An den Grenzen der Verfassung". *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 3.4.2020.
- Farrell, Henry & Abraham Newman (2020): "Will coronavirus end globalization as we know it. Pandemic is exposing vulnerabilities no one knew existed.". *Foreign Affairs*, 16.3.2020. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2020-03-16/will-coronavirus-end-globalization-we-know-it>, 20.4.2020.
- Harari, Yuval Noah (2020): "The world after corona virus". *Financial Times*, 20.3.2020. https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75?fbclid=IwAR3bq3_pQWQBtJoxz9r334bc-m4egr2AT38zLzKBO3XCxcXC085sjCH4aIY, 20.4.2020.
- Hecking, Claus & Nils Klawitter (2020): "Corona-Infektionen in Schlachthöfen: Eine verseuchte Branche". *Spiegel Online*, 11.05.2020. <https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/corona-krise-deutschlands-schlachthoefe-sind-zu-hotspots-geworden-a-00212d07-5546-4edd-9040-22ec848409c9>, 14.5.2020.
- Hirsch, Afua (2020): "Why are Africa's coronairus successes being overlooked?". *The Guardian*, 21.5.2020.
- Honneth, Axel (2011): *Das Recht der Freiheit. Grundriss einer demokratischen Sittlichkeit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Lagerspetz, Mikko (2020): "Riskiihiskond pöörab pilgu enda poole". *Postimees*, 9.5.2020.
- Pettit, Philip (1996): "Freedom as Antipower". *Ethics*, 106(3), 576–604.
- Rössler, Beate (2013): "Kantian Autonomy and its Social Preconditions: On Axel Honneth's *Das Recht der Freiheit*". *Krisis*, 2013(1), 14–17.
- Shklar, Judith (1989): "The Liberalism of Fear". Teoksessa: N. L. Rosenblum (toim.) *Liberalism and the Moral Life*. Cambridge: Harvard University Press, 21–38.
- Sinkkonen, Ville (2020): *Failing Hegemony? Four Essays on the Global Engagement of the United States of America in the 21st Century*. Julkaisematon väitöskirjan käsikirjoitus, Turun yliopisto
- Sinkkonen, Ville & Henri Vogt (2019): "Connected in Freedom? Reconstructing a Foundational Value in EU and US Foreign Policy Discourses". *The Journal of Transatlantic Studies*, 17(3), 341–369.
- Sinkkonen, Ville & Henri Vogt (2020): "The West – Divided in Freedom and Fear". Teoksessa: J. Juhki, M. Lehti & H.-R. Pennanen (toim.) *Contestations of Liberal Order. The West in Crisis*. Lontoo & New York: Palgrave Macmillan, 123–150.
- Skinner, Quentin (2002): "A Third Concept of Liberty". *Proceedings of the British Academy*, 117, 237–268.
- Teivainen, Teivo & Pauli Huotari (2020): "Democratic horizons in times of corona governance". *OpenDemocracy*, 18.3.2020. <https://www.opendemocracy.net/en/openmovements/democratic-horizons-times-corona-governance/>, 20.3.2020.
- Wefing, Heinrich (2020): "Richtung Freiheit. Die Regierung muss die Einschränkung der Grundrechte mit jedem Tag, der vergeht, besser begründen". *Die Zeit*, 23.4.2020.